

วิพากษ์พุทธปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกระแสอาเซียน

พระราชวรเมธี (ประสิทธิ์ พรหมรส), ดร.
รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

๑. เป้าหมายทางเศรษฐกิจและวิสัยทัศน์อาเซียน

มนุษย์รู้จักระบบเศรษฐกิจในความหมายที่แคบลงไปทุกที นอกจากการซื้อขายแลกเปลี่ยน เพื่อตอบสนองความต้องการของคนหมู่มากได้อย่างรวดเร็ว หรือที่เรียกว่าความมีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ (Economic Efficiency) แล้ว ระบบเศรษฐกิจยังเป็นกลไกสำคัญในการแบ่งปัน สานสัมพันธ์และสร้างสรรค์สังคมให้คนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างเสมอภาคกัน หรือที่เรียกว่า ความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ (Economic Equity) ได้อีกด้วย เป้าหมายทางเศรษฐกิจทั้งสองด้าน มีระบบคุณธรรมที่แตกต่างกัน และแม้ว่ามนุษย์จะพยายามสร้างระบบเศรษฐกิจขึ้นมาในหลากหลาย รูปแบบแต่ก็ไม่อาจบรรลุเป้าหมายทั้งสองได้พร้อมกัน

สิ่งที่น่าสังเกตคือ การมุ่งตอบสนองความต้องการอย่างรวดเร็วมักเป็นเป้าหมายหลักในการ พัฒนาประเทศตลอด ๕ ทศวรรษที่ผ่านมา โดยมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลากหลายรูปแบบคอยโยนโยน ผู้คนให้เข้าสู่พื้นที่ทางเศรษฐกิจมากขึ้น สถานการณ์ดังกล่าวสร้างภาพฝันทางเศรษฐกิจให้เป็นจริง ที่อุปสงค์อันทรงประสิทธิภาพของผู้บริโภค (Effective Consumer Demand)¹ ทำให้เกิดการ พัฒนาตลาดและเศรษฐกิจของประเทศ กระทั่งผู้คนยอมรับเอาการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นส่วนหนึ่งในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน และเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ใช้พึ่งพาอาศัยได้ การเน้น เป้าหมายความมีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจแบบสุดโต่งทำให้ประเทศต้องเปิดเสรีทางการค้า การลงทุน และชีวิตผู้คนก็เปลี่ยนแปลงไปนับจากนั้น

การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อมีการรวมกลุ่มของประเทศสมาชิก “สมาคม ประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ๑๐ ประเทศสู่การเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ภายในปี ๒๕๕๘ หลายประเทศเร่งเตรียมความพร้อมทางด้านประชาคมการเมือง ความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political Security Community) ด้านประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

¹ อุปสงค์อันทรงประสิทธิภาพของผู้บริโภคคือความต้องการของคนทีก่อให้เกิดผลต่อเศรษฐกิจ เช่น การพัฒนา ตลาดสินค้า การผลิตขนาดใหญ่ การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ เป็นต้น

วิสัยทัศน์อาเซียน ๒๐๒๐ เริ่มส่งสัญญาณให้ประเทศต่างๆ มองหาตัวตนที่แท้จริงที่จะทำให้เกิดการรวมตัวของประชาคมอาเซียนขณะที่ปัญหาเศรษฐกิจยังคงรุมเร้าประเทศต่าง ๆ และเป้าหมายในเรื่องความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ (Economic Equity) กลายเป็นเรื่องที่ยากขึ้นทุกที

๒. ปัญหาเศรษฐกิจเชิงคุณธรรม

ปัจจุบัน คนดำรงชีวิตในระบบเศรษฐกิจที่มีความซับซ้อนและใหญ่โตมากขึ้น โดยระบบคุณธรรมไม่ใช่เงื่อนไขที่จำเป็นอีกต่อไป มันเป็นการเริ่มต้นยุคใหม่ที่เศรษฐกิจระบบตลาด ภาคการเงิน ภาคการค้าและบริการมีขนาดใหญ่โตมโหฬาร ขนาดที่ใหญ่เปิดโอกาสให้สถาบันทางเศรษฐกิจ นายทุนข้ามชาติ ผู้เชี่ยวชาญและรัฐต้องเข้ามาขับเคลื่อน ผ่านนโยบายการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจต่างๆ ทำให้เกิดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขึ้นในระบบเศรษฐกิจ และปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงขึ้นในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา

ภาคเศรษฐกิจที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วคือ การให้บริการทางการเงินและการเดินทางขนส่งที่สามารถดูแต่เงินจำนวนมหาศาลเข้าประเทศ ปრაกฏการณ์ดังกล่าวทำให้การสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจและองค์ความรู้ที่เป็นศาสตร์สมัยใหม่กลายเป็นเหตุผลสำคัญที่ทุกคนต้องยอมรับสิ่งที่สังคมมองข้ามไปคือ คนส่วนใหญ่ถูกผลักให้กระเด็นออกจากพื้นที่เศรษฐกิจที่เคยอาศัยมาตั้งแต่วัยรุ่นสู่วัยชรา ทั้งนี้เป็นเพราะกลไกทางเศรษฐกิจไม่ดำรงอยู่บนฐานคุณธรรม

การสูญเสียอำนาจทางเศรษฐกิจนำมาซึ่งปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและความไม่เป็นธรรม เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างคนรวยกับคนจน นั่นคือคนรวยยิ่งรวยขึ้นและคนจนก็ยิ่งจนลง ปัญหาความยากจนกลายเป็นปัญหาเรื้อรังและบั่นทอนความมั่นคงทางเศรษฐกิจของหลายประเทศในที่สุด ปัญหาความไม่เป็นธรรมกำลังถูกรตรวจสอบจากสังคมโดยรวมโดยเฉพาะเรื่องการโอบอุ้มภาคธุรกิจด้วยเงินภาษีประชาชน หรือการที่รัฐพยายามเข้ามาจัดบริการสาธารณะและดำเนินการทางเศรษฐกิจเอง ดังนั้น ความเชื่อที่ว่า หากระบบเศรษฐกิจถูกพัฒนาขึ้นมาให้สามารถขยายตัวออกไปในพรมแดนที่กว้างไกลในทุกมุมโลกจึงไม่ถูกเสียทีเดียว เพราะไม่ได้นำมาซึ่งความสุขอย่างแท้จริงให้กับคนส่วนใหญ่ในสังคม

เมื่อเงินเข้ามาแทนที่คุณธรรม กลไกการซื้อขายแลกเปลี่ยนจึงเป็นไปเพื่อเงิน และกลายมาเป็นเป้าหมายในการดำเนินชีวิต คนจึงต้องดิ้นรนทำมาหากินในทุกวิถีทางเพื่อหาเงินให้ได้มาก ๆ ระบบ

ฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ การรวมกลุ่มประชาคมอาเซียนและการสร้างสังคมแห่งความเอื้ออาทรต่อกัน

๓. คุณธรรมทางเศรษฐกิจ

แม้ประชาคมอาเซียนจะดำรงอยู่ท่ามกลางความหลากหลาย ทั้งทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม แต่ต่างต้องการเดินไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกันคือ “ความเป็นหนึ่งเดียว” (กรมอาเซียน, ๒๕๕๕) พระพรหมบัณฑิตชี้ว่า สิ่งที่จะทำให้ความหลากหลายนี้รวมเป็นหนึ่งเดียว (Unity in Diversity) ได้คือ ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม²

ความหมายของระบบเศรษฐกิจคล้ายคลึงกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาประการหนึ่ง คือ เห็นว่าคนมีความสำคัญ แต่พระพุทธศาสนาหลงกลิ้งไปกว่านั้น เพราะในโลกนี้ไม่มีอะไรสำคัญไปกว่ามนุษย์ ในมนุษย์ไม่มีอะไรสำคัญไปกว่าจิตใจ ในจิตใจไม่มีอะไรสำคัญไปกว่าคุณธรรม ดังนั้น ระบบเศรษฐกิจจึงควรเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณธรรม

พระพุทธศาสนาเห็นว่า ระบบเศรษฐกิจมีอำนาจมากกว่าแค่การซื้อขายแลกเปลี่ยน เพราะกลไกทางเศรษฐกิจมีคุณสมบัติพิเศษที่จะช่วยสร้างคุณธรรมของสังคม โดยการสร้างและสั่งสมสิ่งของที่เป็นผ่านระบบการผลิตต่าง ๆ กลไกทางเศรษฐกิจยังช่วยสร้างแบบแผนความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคม และสืบสานวัฒนธรรม ความสามารถดังกล่าวเป็นเพราะระบบเศรษฐกิจมีคุณสมบัติพิเศษในการผลิตซ้ำ (Reproduction) ๓ รูปแบบ ๑) เพื่อผลิตสินค้าและบริการทั้งที่เป็นที่ต้องการและเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตให้มีเพียงพอต่อเนื่อง ๒) ผลิตสายสัมพันธ์ระหว่างคนผ่านระบบการแลกเปลี่ยนและสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน และ ๓) ผลิตซ้ำวัฒนธรรมอันดีงาม เพื่อเก็บรักษาความรู้และภูมิปัญญาที่ได้สืบสานมาจากรุ่นสู่รุ่น ความสามารถในการผลิตซ้ำทำให้ประเทศพัฒนาขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาคุณสมบัติพิเศษของระบบเศรษฐกิจทั้ง ๓ ด้านจะเห็นว่าล้วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับคนทั้งสิ้น

² ในหนังสือเรื่องศีลธรรมของชาวพุทธ (Buddhist morality) โดย Professor Dr. Phra Dhammakosajarn (Prayoon Mererk), 2008.

ของความรู้ โดยเปรียบเทียบมุมมองระหว่างความรู้แบบทุนนิยมในฐานะที่เป็นสินค้าทางเศรษฐกิจ และความรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาที่เข้าถึงความเป็นจริง การสำรวจนี้เป็นเพียงข้อสังเกตเบื้องต้น เพื่อทำความเข้าใจว่า “ความรู้” มีความหมายอย่างไรต่อการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ยังสำรวจวิธีการสร้างความรู้ที่แบบฉบับที่จะทำให้เกิดการสร้างสรรค์และขยายความรู้นี้ออกไป หรือทำให้เกิดเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบถอนรากถอนโคน ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด ต่างก็มีจุดหมายเดียวกันนั่นคือการสร้างสังคมแห่งความรู้

โลกเกิดดับไปตามวัฏจักรของสังคมแห่งความรู้ เพราะคนเป็น “เสขะ” หรือผู้ยังต้องศึกษา ตราบใดที่คนยังไม่บรรลุเป็นพระอรหันต์ เขาผู้นั้นต้องได้รับการศึกษาอบรมตลอดไป (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ๒๕๔๙) ครั้งหนึ่งความรู้ทางศาสนา ดาราศาสตร์และเกษตรกรรมก็เคยนำ ความเจริญรุ่งเรืองมาให้กับอียิปต์เช่นกัน ลักษณะของสังคมแห่งความรู้แสดงออกมาในรูปของการ ผลิตสิ่งต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจด้วย “ความรู้ (Knowledge)”

ส่วนปรัชญาทางด้านพุทธเศรษฐศาสตร์กลับเห็นว่า ความรู้ต้องทำให้เกิดประโยชน์สุขโดยการ พัฒนาคนและสังคม เป็น “ความรู้ที่เข้าถึงความจริง”⁴ การเรียนรู้จะเป็นวิธีการสร้างความสุขที่แท้จริง และจะเกิดขึ้นได้เมื่อ ๑) เคยพบความจริง นั่นคือต้องมีสติคือความระลึกได้ ความรอบคอบ มีปัญญา และมีสัมปชัญญะ คือรู้ถูกต้อง เป็นการเรียนรู้จิตใจตนเอง ๒) ได้เคยมีกัลยาณมิตรชี้ทางที่ถูกและ ๓) พบหน้าที่ตามธรรมชาติ

คนที่รู้หน้าที่ของตนเองต้องมีทำที่ที่เอื้อเพื่อต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Sharing) มีจิตสำนึกที่ดีงามและสุจริตกับธรรมชาติ อันแสดงถึงความกตัญญูคุณในฐานะที่มนุษย์และสิ่งแวดล้อม ทุกผู้ทุกตัวตนและทุกสิ่งอย่างต้องอาศัยกันและกันเพื่อการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปตามหลัก “ปัจจุ-สมุปบาท”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน ทรงทำให้ความคิดเรื่องความรู้ที่เข้าถึงความจริง กลายเป็นสิ่งสำคัญโดยใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาประเทศ แต่การพัฒนาประเทศ อย่างรวดเร็วพร้อมกับการขยายตัวของนิคมอุตสาหกรรมต่างๆ และการเติบโตของบริษัทข้ามชาติทำให้เกิดปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ

⁴ ความรู้ที่เข้าถึงความจริงจึงจะเป็นความรู้แท้จริง เป็นความรู้ที่ทั่วถึง ถูกต้อง ถ่องแท้ แน่และชัด อย่างน้อย มีความเพียงพอ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๔)

ในช่วงนั่นเองที่ “ความรู้ที่เข้าถึงความจริง” ได้ทำให้เกษตรกรรากหญ้า คนจนและคนชายขอบกล้าเปิดเผยตัวเองในพื้นที่สาธารณะ เพราะสามารถฝ่ามรสุมเศรษฐกิจของประเทศได้โดยไม่มีผลกระทบแต่อย่างใด พร้อมทั้งช่วยพยุงคนว่างงานจากในเมืองที่ต้องกลับไปพึ่งพื้นฐานสังคมชนบท ขณะที่นักลงทุนและนักอุตสาหกรรมต่างพยายามปรับตัว ดำเนินธุรกิจตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความอยู่รอด

การสร้างสังคมแห่งความรู้ของประชาคมอาเซียนกำลังถูกจับตามองโดยสังคมโลก เพราะกระบวนการสังสรรค์ความรู้ต้องอาศัยการผลิตซ้ำทางสังคม (Social reproduction) ที่ไม่ใช่การผลิตทางกายภาพเท่านั้น แต่เป็นการรักษาวัฒนธรรมและศาสนาเพื่อสืบสานและผลิตซ้ำความรู้ให้ต่อเนื่องกันไป จนเกิดสิ่งที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๕๔) เรียกว่า “ความรู้แบบไร้พรมแดน” โดยเริ่มจากจุดเล็กๆ เฉพาะด้านก่อน และค่อยๆ แบบเปิดโล่ง เมื่อเปิดโล่ง ก็ถึงกัน ก็มีโอกาสรู้อยู่เรื่อยๆ กันไปจนรู้อะไรทั้งหมด

การผลิตซ้ำของความรู้ขึ้นอยู่กับสถานะทางสังคมและวิธีการปลูกปัญญา พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตฺโต) (๒๕๔๙) อธิบายสถานะทางสังคมชาวพุทธไว้ว่า การจัดการศึกษาจะยึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกอบรมที่เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าการเรียนการสอนในทางทฤษฎี และให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากร พระพุทธศาสนาจึงได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งการศึกษา สถานะพิเศษเหล่านี้เอื้ออำนวยให้เกิดการขยายรูปธรรมแห่งความสำเร็จสู่สังคมส่วนรวมในหลากหลายรูปแบบ

เมื่อพิจารณาถึงจุดเริ่มต้นของความรู้จะพบว่า ความรู้มิได้เกิดจากเงื่อนไขทางวัตถุ แต่เกิดจากความกดดันบีบคั้นจากสภาวะการณ์ปัญหาต่างๆ ทำให้คนต้องดิ้นรนขวนขวาย หาทางให้รอดพ้นไป ด้วยการตัดสินใจที่ถูกต้อง การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เงื่อนไข (ศีล) และการดำเนินชีวิตตามครรลองคลองธรรม (ธรรม) ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นผลจากการสร้างวาทะกรรมใหม่ๆ การจุดประกายใหม่ ๆ ให้คนคิดดีและคิดเป็นอย่างต่อเนื่อง

การเกิดสังคมแห่งความรู้ไม่มีแบบแผนที่แน่นอน ในอดีต กระบวนการสังสรรค์ความรู้อาจต้องใช้เวลา ค่อยเป็นค่อยไป สังคมไม่ตระหนักเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จนกระทั่งถึงวันที่สังคมแห่งความรู้ได้เผยโฉมหน้าแท้จริงออกมา แต่หลายครั้งที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความพลิกผัน ดังนั้นการรวมตัวของประชาคมอาเซียนในปี ๒๕๕๘ นับเป็นโอกาสที่หาได้ยากยิ่ง ที่จะ

สร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้เป็นสังคมแห่งความรู้ โดยเริ่มจากการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เริ่มจากจุดเล็กๆ ที่มีวัดและผู้นำชาวพุทธเป็นผู้จุดประกายความรู้ในประเทศต่าง ๆ ความรู้จะเชื่อมต่อกัน และกระจายต่อไปอย่างมีพลวัต

องค์ความรู้ที่แท้จริงและสร้างสรรค์จะต้องมีลักษณะสำคัญ ๔ ประการ ได้แก่

- ๑) มีประโยชน์ - สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง นำไปสู่การแก้ปัญหาที่ทำให้คนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่ (ขุ.ธ. ๒๕/๘/๙) (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ๒๕๔๙)
- ๒) มีประสิทธิภาพ - สามารถถ่ายทอดต่อไปยังกลุ่มคนต่างๆ ในสังคมได้ทั่วสากล ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ออกมาให้แก่กันได้นี้ เป็นสมรรถนะอันพิเศษและวิเศษของมนุษย์ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๕๔) เรียกว่าเป็นบ่อเกิดแห่งอารยธรรม
- ๓) มีพลัง - การสร้างสรรค์คือพลังที่สามารถเชื่อมโยงสังคมต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน ทำให้คนช่วยเหลือเกื้อกูล ร่วมมือกัน
- ๔) มีจริยธรรม - แนวทางปฏิบัติทางสังคมของพระพุทธศาสนาที่อาศัยทั้งปัญญาและเมตตา กำกับ

การเปิดเผยตัวของความรู้ใดๆ นั้นต้องให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วม (Participation) โดยสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่ทำให้คนเติบโตขึ้นมาพร้อมกับการเรียนรู้ความจริง รู้จักสรรพสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง สามารถดำเนินชีวิตให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและกฎเกณฑ์ที่มี เรียนรู้จนเกิดความเชี่ยวชาญ

ความรู้ในความหมายทางเศรษฐศาสตร์จัดเป็นทั้งสินค้าปัจเจกชนและสินค้าสาธารณะ ที่ถูกจัดให้เป็นสินค้าปัจเจกชนเพราะความรู้ใดๆ นั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีราคา แม้จะถูกใช้ไป (เผยแพร่ออกไป) ความรู้ก็ได้ลดค่าลง ลักษณะดังกล่าวนี้เองคือลักษณะของสินค้าสาธารณะ ความรู้จึงต่างกับเงินตรา แม้ว่าจะมีค่าเหมือนกัน แต่ความรู้ก็มีอายุให้กันได้ในทันทีเหมือนกับเงินตรา สังคมสร้างเงินขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน โดยมีกรรมสิทธิ์และสัญลักษณ์ที่สะท้อนมูลค่าไว้อย่างชัดเจน ขณะที่การค้นหาความรู้ต้องใช้เวลา และมีทักษะทางปัญญาเพียงพอที่จะเก็บเกี่ยวความรู้นั้นได้

การถ่ายทอดความรู้และการค้นหาความรู้ที่อยู่ตลอดเวลาจะทำให้เกิดการพัฒนาคความรู้ใหม่ๆ ขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง เมื่อเกิดการเคลื่อนย้ายความรู้และการผลิตซ้ำ ความรู้จะแสดงตัวตนออกมา ในพรมแดนที่กว้างขึ้น ทำให้ความรู้สามารถออกเงยต่อไปอย่างไร้ขีดจำกัด ไม่อาจควบคุมได้ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้คือ “ต้นทุน” ที่สังคมจะส่งสมความรู้ใหม่นั้นร่วมกันต่อไป

ในสังคมแห่งความรู้ ผู้คนมักยกย่องความรู้ทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี เพราะช่วยเพิ่มความสามารถในการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคม ความสามารถที่เพิ่มขึ้นและการสร้างนวัตกรรม ทำให้ความรู้มีราคาแพงขึ้น ย้อนแย้งกับทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Curve) ของนีโอคลาสสิกที่กล่าวว่า เมื่อผลิตสินค้าและบริการมากๆ จะทำให้ราคาต่อหน่วยลดลง หากความรู้ที่มีความสำคัญทางสังคมด้วยแล้วก็ยากที่จะกีดกันคนอื่นฯ ไม่ให้เข้าถึงความรู้ ความรู้จึงถูกจัดเป็นสินค้าส่วนรวม (Collective Commodity) ได้ด้วย

การค้นหานวัตกรรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยเปลี่ยนให้นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีที่เป็นสินค้าปัจเจกชนกลายเป็นสินค้าส่วนรวม สามารถถ่ายทอดความรู้ต่อไปในสังคมวงกว้าง หรือค้นคว้าต่อยอดต่อไป สิ่งที่น่าเศรษฐกิจศาสตร์ให้ความสนใจคือ สังคมแห่งความรู้จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจแบบถอนรากถอนโคน (Radical transformation) ได้จริงหรือไม่

เพราะสินค้าที่ระบบเศรษฐกิจในสังคมแห่งการเรียนรู้สร้างขึ้นมานี้คือความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และข้อมูลข่าวสารจำนวนมาก นั้นหมายความว่า การใช้ปัจจัยการผลิตทางกายภาพจะเปลี่ยนเป็นกระบวนการเพิ่มผลผลิตและการพัฒนาองค์กรใหม่ๆ ขึ้นมา กลไกหลักทางเศรษฐกิจของสังคมแห่งความรู้คือ การแลกเปลี่ยนสินค้าเชิงสัญลักษณ์ หรือการผลิตสินค้าจากฐานความรู้มากกว่าที่จะเน้นการผลิตสินค้าที่ใช้วัตถุดิบ การปรากฏขึ้นของกลไกใหม่ี่เองที่จะสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับประเทศได้อย่างแท้จริง

๖. เศรษฐกิจเพื่อมนุษย์ (Human Economy)

เศรษฐกิจเพื่อมนุษย์ตั้งอยู่บนแนวคิดในการพึ่งพาตนเอง ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และการสร้างสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นจะทำให้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจต่างๆ ไปได้ การพึ่งพาตนเองคือการรู้จักกินรู้จักใช้และรู้จักประหยัดที่จะทำให้คนบรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจ แต่เท่านั้นก็ยังไม่พอ คนต้องรู้จักเอื้อประโยชน์ให้กับคนอื่นฯ ในสังคมด้วย ความหมายที่แท้จริงของเศรษฐกิจ

- ๕) เปิดโอกาสให้กับผู้นำทางเศรษฐกิจหน้าใหม่ โดยเฉพาะชุมชนและปัจเจกชนที่ดำรงชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เศรษฐกิจมีพลังแห่งการสร้างสรรค์

๗. พุทธปรัชญาเรื่องความพอเพียง (Buddhist Sufficiency Philosophy)

“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” คือตัวตนที่ซ่อนอยู่ในดินแดนอุษาคเนย์ เพราะคุณค่าทางสังคมของแนวคิดดังกล่าวเป็นที่ยอมรับและเข้าถึงได้ง่าย เนื่องจากคติทางชนชั้นและฐานะถูกขัดเกลากออกไปด้วยหลักธรรมต่างๆ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้สร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของคน โดยถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตและสร้างสรรค์สังคมที่มีลักษณะเฉพาะ เครื่องมือเหล่านี้ต้องมีคุณสมบัติอันพิเศษจริงๆ และมีจุดเด่นที่แตกต่างกันจึงทำให้สังคมดำรงอยู่และสืบเนื่องต่อมาได้อย่างยาวนาน สิ่งที่น่าสนใจคือ เครื่องมือเหล่านี้ก็ยังคงมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ด้วย หากนำออกมาปรากฏโฉมให้สังคมโลกได้เห็น นอกจากจะช่วยปลุกจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นให้มีสำนึกรักแผ่นดินเกิดแล้ว ยังสร้างความภูมิใจให้กับคนทั้งประเทศ (Collective National Pride) เพื่อพัฒนาต่อยอดต่อไป

แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ชุมชนต่างๆ หันกลับมาทบทวนตัวเอง ค้นหาคุณค่าและเครื่องมือที่มีอยู่มาสร้างสรรค์ ทำให้คนช่วยเหลือเกื้อกูลกันและร่วมมือกัน กระทั่งเกิด “ความเป็นปึกแผ่นและการรวมเป็นหนึ่งของชุมชน” (Community Cohesion and Integration) ในการศึกษาพุทธปรัชญาเรื่องความพอเพียงได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบันเป็นกรอบแนวคิดหลัก โดยบูรณาการกับหลักพุทธปรัชญาเรื่องความพอเพียงที่แสดงเจเนอไซสำคัญ ๓ ประการในการสร้างความรู้และคุณธรรมทางเศรษฐกิจที่จะนำไปสู่การพึ่งตนเอง ความอยู่ดีมีสุขและความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบันประกอบด้วยหลัก ๓ ประการ ๒ เจเนอไซนั้นคือหลักความพอประมาณ หลักความมีเหตุผล และหลักการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก หลักการทั้ง ๓ นี้ต่างเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและดำรงอยู่ภายใต้ ๒ เจเนอไซ คือ ๑) ต้องมีความรู้และ ๒) ต้องมีคุณธรรม ความรู้และคุณธรรมจะทำให้คนหันกลับมาพึ่งตนเอง หลัก ๓ ประการ และ ๒ เจเนอไซของเศรษฐกิจพอเพียง

จะทำให้คนดำรงชีวิตได้อย่างสอดคล้องสมดุลในสังคมที่ยั่งยืนและรักษาธรรมชาติอันสมบูรณ์ที่เป็นความมั่นคงของมนุษย์เอาไว้ได้

เนื่องจากความรู้และคุณธรรมเป็นเงื่อนไขในการชี้ว่าพอเพียงหรือไม่ ดังนั้นในการศึกษาจึงได้ใช้กรอบของพุทธปรัชญาเรื่องความพอเพียงเพื่ออธิบายกระบวนการสร้างความรู้และคุณธรรมทางเศรษฐกิจของสังคมต่างๆ ในสังคมแห่งความรู้

พุทธปรัชญาเรื่องความพอเพียงเริ่มจากการเรียนรู้เพื่อพึ่งพาตนเองตามหลักความมีประโยชน์ไปสู่การสั่งสมความรู้และการประดิษฐ์คิดสร้างที่ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาอาศัยกันเพื่อความอยู่ดีมีสุขตามหลักความมีประสิทธิภาพและพลังขององค์ความรู้ที่ทำให้คนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จนถึงการพัฒนาความสามารถไปสู่การแข่งขันในประชาคมอาเซียนและการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของประเทศตามหลักจริยธรรมที่จะทำให้คนเข้าถึงองค์ความรู้ที่แท้จริงได้

แนวคิดของพุทธปรัชญาเรื่องความพอเพียงแบ่งออกเป็น ๓ เงื่อนไข ดังนี้

๑) การเรียนรู้จนเชี่ยวชาญเพื่อการพึ่งพาตนเอง โดยการเจริญ "สุตมยปัญญา"

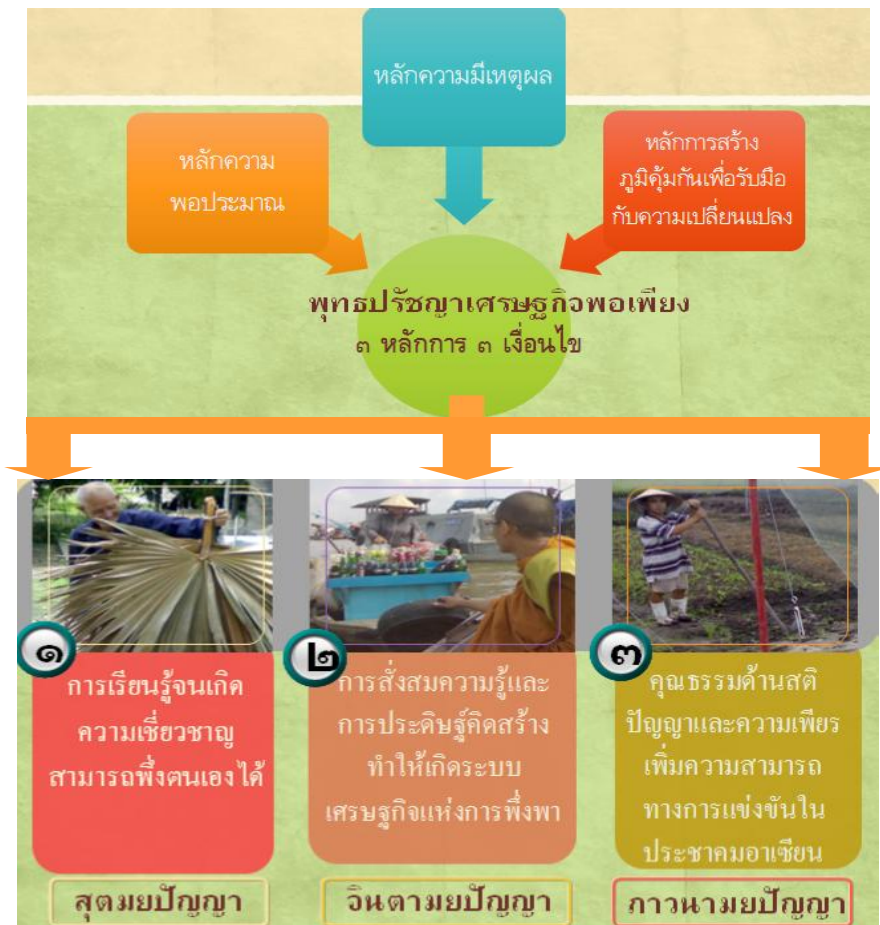
องค์ความรู้ที่แท้จริงและสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นเมื่อคนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วม มีการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ ทำให้คนเติบโตขึ้นมาพร้อมกับการเรียนรู้ความจริง รู้จักสรรพสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงสามารถดำเนินชีวิตให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและกฎเกณฑ์ที่มี เรียนรู้จนเกิดความเชี่ยวชาญ สามารถพึ่งตนเองได้ด้วย "สุตมยปัญญา" ที่เจริญขึ้นมาในตน

๒) การสั่งสมความรู้และการประดิษฐ์คิดสร้างจากการเจริญ "จินตามยปัญญา" ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาอาศัยกัน

การสั่งสมความรู้จนคนสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข (อยู่ดีมีสุข) ในระบบเศรษฐกิจได้ ต้องหมั่นเจริญ "จินตามยปัญญา" โดยการคิดอย่างแยกกาย (โยนิโสมนสิการ) เพื่อสร้างองค์ความรู้ของสังคม มีการตีความความรู้ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการคิดอย่างถูกวิธี (อุปายมสนิการ) คิดอย่างมีระเบียบ (ปตมสนิการ) คิดอย่างมีเหตุผล (การณมสนิการ) และคิดเป็นกุศล (อุปาทมสนิการ) การสั่งสมประสบการณ์และความรู้จนเกิด "จินตามยปัญญา" มิได้ช่วยทำให้คนพึ่งตนเองได้เท่านั้น แต่ยังทำให้ระบบเศรษฐกิจปรับไปสู่ระบบเศรษฐกิจแห่งการพึ่งพาอาศัยกันในที่สุด

๓) ปัญหาด้านคุณธรรม หรือ “ภาวนามยปัญญา” จะช่วยเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันในประชาคมอาเซียนและสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

เมื่อการแข่งขันกลายเป็นเงื่อนไขในการเตรียมรับมือกับสิ่งท้าทายทางเศรษฐกิจและภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่กำลังจะมาถึงหลังการรวมกลุ่มของประชาคมอาเซียน ดังนั้นต้องเจริญ “ภาวนามยปัญญา” หรือ “ปัญญาที่นำไปสู่คุณธรรม” ที่จะทำให้คนสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ “ภาวนามยปัญญา” นั้นมีสติปัญญาและความเพียรเป็นพื้นฐาน คุณธรรมเหล่านี้จะทำให้ความรู้ต่างๆ เชื่อมโยงเข้าหากัน โดยเฉพาะการเชื่อมโยงความรู้กับท้องถิ่น ที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงและมีประสิทธิผล ทำให้ระบบเศรษฐกิจมีความเข้มแข็งและชุมชนมีความพร้อมที่จะแข่งขันมากขึ้น

รูปที่ ๓ พุทธปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: พระราชวรมณี (ประสิทธิ์ พุทธิมรฺรสี), ดร., ๒๕๕๖.

รูปที่ ๓ แสดงแนวคิดพุทธปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน ๓ หลักการ ๓ เงื่อนไข ได้แก่ หลักความพอประมาณ หลักความมีเหตุผล และหลักการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก โดยมีเงื่อนไขที่ ๑ คือต้องเรียนรู้จนเชี่ยวชาญเพื่อการพึ่งพาตนเอง โดยการเจริญ “สุตมยปัญญา” เงื่อนไขที่ ๒ มีการสั่งสมความรู้และการประดิษฐ์คิดสร้างจากการเจริญ “จิตตามยปัญญา” กระทั่งเกิดระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาอาศัยกัน และ เงื่อนไขที่ ๓ มีการพัฒนาปัญญาด้านคุณธรรม หรือ “ภาวนามยปัญญา” เพื่อเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันในประชาคมอาเซียนและสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

องค์ความรู้เรื่องพุทธปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นองค์ความรู้ที่แท้จริงของประชาคมอาเซียนและเป็น “ต้นทาง” ที่สังคมเริ่มสั่งสมความรู้ใหม่ร่วมกัน เพื่อขยายพรมแดนแห่งความรู้ ความเข้าใจในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้กว้างไกลต่อไป

๘. การขับเคลื่อนพุทธปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกระแสาอาเซียน

พุทธปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะถูกขับเคลื่อนผ่าน ๖ สถาบันหลักของสังคมที่จะมีบทบาทสำคัญในกระแสาอาเซียน ดังต่อไปนี้

๘.๑ สถาบันการศึกษาของสงฆ์

สถาบันการศึกษาของสงฆ์ในประเทศต่างๆ จะมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนพุทธปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกระแสาอาเซียน โดยเป็นผู้นำการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และคุณธรรมระหว่างประเทศ ทำหน้าที่รวบรวมความรู้และสร้างความรู้ให้มีคุณลักษณะครบทั้ง ๓ ประการ ได้แก่

- ๑) จัดวางองค์ความรู้พุทธปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเหมาะสมเพื่อให้คนในสังคมสามารถเข้าถึงความรู้นั้นได้ และมีความรอบรู้ข้อมูลที่อยู่ในแหล่งต่างๆ
- ๒) ตีความความรู้เรื่องพุทธปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างแยกคาย (โยนิโสมนสิการ)
- ๓) เชื่อมโยงความรู้กับท้องถิ่น ให้ความรู้เรื่องพุทธปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนำไปปฏิบัติได้จริงและมีประสิทธิผล สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เป็นความรอบรู้ที่เกิดโดยประสบการณ์จากการลงมือทำจริง

การที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องทำหน้าที่เชื่อมประสานคนทั้งหลายเข้าด้วยกัน และแสดงบทบาทในการเป็นผู้นำการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างประเทศนั้น เหมือนดังมีลิมสลัก (รถสสานิว ยายโต)

คอยตรึงส่วนประกอบต่างๆ ของธรรมา ล้มสลักในการขับเคลื่อนเรื่องพุทธปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกระแสาอาเซียนคือองค์ความรู้ วัฒนธรรมและนวัตกรรมชีวิตที่คอยเชื่อมประสานสังคม โดยมีวัดและผู้นำชาวพุทธในประเทศต่างๆ ช่วยจุดประกายความรู้ที่อยู่ตลอดเวลา จนความรู้เชื่อมหากันในที่สุด และกระจายต่อไปอย่างมีพลวัตสู่ชุมชนต่างๆ ของประชาคมอาเซียน

๘.๒ วัด

ลักษณะสำคัญของวัดคือมีสังคหวัตถุ ๔ ประการ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยาและสมานัตตดา⁵ ที่จะช่วยสร้างประโยชน์สุขให้กับคนและสังคม การสร้างประโยชน์สุขจะช่วยป้องกันความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ สังคหวัตถุ ๔ ประการเป็นองค์ธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนาว่าด้วยเรื่องการสงเคราะห์ โดยเฉพาะอตถจริยาที่ทำให้เกิดการสร้างประโยชน์สุขและสร้างความสามัคคีโดยร่วมกันทำงาน สงเคราะห์ หรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ อันเป็นเนื้อในที่ซ่อนในวัฒนธรรมของชาวพุทธ

ธรรมทานและสมานัตตดา (การไม่ทอดทิ้งกัน) ยังช่วยสร้างการมีส่วนร่วม (Participation) ในการเรียนรู้ ทำให้คนได้เรียนรู้ความจริง รู้จักสรรพสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง สามารถดำเนินชีวิตให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและกฎเกณฑ์ที่มี จนเชี่ยวชาญในที่สุด

งานบุญประเพณีและการเฉลิมฉลองต่างๆ คือเครื่องมือที่วัดใช้ส่งเสริมคุณธรรมให้เป็นวิถีของสังคม ที่ทำให้เกิดประโยชน์สุขทั้งส่วนตัวและส่วนรวม

๘.๓ ชุมชน

ชุมชนคือผู้สั่งสมความรู้เรื่องพุทธปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ ความรู้เติบโตและขยายตัวไปทั้งในระดับเล็กๆ เพื่อดำเนินชีวิตประจำวัน โดยเป็นการเรียนรู้ของคนแต่ละคน และระดับใหญ่ๆ เพื่อการดำเนินงานขององค์กรที่กำลังต่อสู้ท่ามกลางการแข่งขันที่รุนแรง

ความรู้ที่ถูกสั่งสมมานานจะก่อให้เกิดพฤติกรรมการพึ่งพาตัวเอง (แนวปฏิบัติที่ดี) ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ สิ่งเหล่านี้คือกลไกในการสร้างอุปทานสินค้าป้อนให้กับระบบเศรษฐกิจพอเพียง ที่จะใช้เป็นเครื่องมือแห่งการอยู่รอด

⁵ ทานหรือการให้นั้นมีทั้งอามิสทาน การให้สิ่งของ วิทยาทาน (ธรรมทาน) การให้คำแนะนำ และอภัยทาน การให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงานหรือเมื่อล่วงเกินกัน ปิยวาจาคือการพูดถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน อตถจริยาคือการสงเคราะห์คน และสมานัตตดาคือการไม่ทอดทิ้ง วางตัวสม่ำเสมอ

ในโลกสมัยใหม่ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจไปสู่สังคมแห่งความรู้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในกระแสด้านอาเซียนได้ต่อไป

ตารางที่ ๑ แนวปฏิบัติที่ดีที่ตามแนวพุทธปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่	มิติแห่งความพอเพียง	พฤติกรรมกรพึงพาตัวเอง	ธรรมะเพื่อความพอเพียง
๑.	การค้าและการลงทุน	• ดำเนินธุรกิจตามหลักของสัมมาอาชีวะ เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น	• สัมมาอาชีวะ
		• สินค้าต้องเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ช่วยสร้างเสริมสุขภาพพลานามัย	• อนุวัชพอละ
		• รูปแบบการลงทุนในระดับที่พอเหมาะพอดี พัฒนาเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ	• มัชฌิมาปฏิปทา
		• ดำเนินธุรกรรมทางการค้าด้วยความระมัดระวัง	• สติและปัญญา
		• การสะสมทรัพย์สินและครอบครองกรรมสิทธิ์ ไม่ใช่สิ่งสำคัญของชีวิต สิ่งสำคัญคือจะใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดนั้นอย่างไรเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมสูงสุด	• ประโยชน์สุข • ปฏิจจสมุบาท
๒.	ทุนทางสังคม	• ความสุจริตหรือมีความซื่อสัตย์และhiriโอดตัปปะ จะช่วยลดต้นทุนทางธุรกรรมลงในการผลิต • จริยธรรมและการแบ่งปัน	• หิริโอดตัปปะ
๓.	การเพิ่มผลผลิต	• การทำงานแบบร่วมมือกัน • การพัฒนาสินค้า	• ความสามัคคี • พรหมวิหารธรรม
๔.	การบริโภค	• การบริโภคอย่างมีความหมาย นำไปสู่การพัฒนาคนและการเจริญสติปัญญา การพิจารณากาย ใจ จิตและธรรมจะทำให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ • เลือกรับบริโภคตามประโยชน์ในการใช้งานอย่างแท้จริง เน้นคุณภาพและความทนทานของสินค้า	• ความสมถะ

๘.๔ ประชาชนชุมชน

สิ่งที่เดินทางข้ามกาลเวลาจากอดีตอันรุ่งเรืองมาถึงปัจจุบันคือ คุณธรรมที่ซุกซ่อนอยู่ในวิถีชีวิตคน อันเป็นเนื้อในของระบบเศรษฐกิจ ทำให้คนสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ การพัฒนาความสามารถของคนหลายชั่วอายุคน โดยเรียนรู้ที่ปรับตัวให้เข้ากับกลไกทางเศรษฐกิจทำให้คนรู้จักการแบ่งปัน สานสัมพันธ์และสร้างสรรค์สังคม พลังในการแบ่งปันและสร้างสรรค์นี่เองที่ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนดีขึ้นและช่วยยกระดับฐานะจิตใจให้สูงขึ้น

สังคมที่ใช้ระบบเศรษฐกิจบนแนวคิดพุทธปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะสร้างต้นแบบที่ดีในการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ในแง่การผลิตนั้น วิริยะหรือความขยันเป็นเทคโนโลยีในตัวคนที่สามารถทำให้ต้นทุนสินค้าต่ำลง ความขยันและอดทนจะเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มผลผลิตภาพของระบบเศรษฐกิจ โดยคนเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงและแรงกดดันต่างๆ ได้ดี

ประชาชนยังเป็นต้นแบบในการบริโภคอย่างมีสติ การบริโภคเป็นสิ่งที่ใช้ขับเคลื่อนสังคมสมัยใหม่ที่ผู้คนมีอิสรภาพในการเลือกซื้อสินค้าและบริการ (Freedom of Choices) มากขึ้น การบริโภคจึงกระตุ้นให้ภาคการผลิตและธุรกิจโฆษณาเติบโตขึ้นมา ขณะที่ปัญหาวิกฤตอาหารก็ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ในยุคที่โลกกำลังต้องการสมดุลใหม่เพื่อแก้ปัญหาวิกฤตทางด้านอาหาร “การบริโภคอย่างมีความหมาย” จึงควรเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิต นั่นคือความสุขที่แท้จริง ความสุขที่ไม่มีการเสพเสวยใดๆ ไร้ทุกข์อย่างสิ้นเชิง ดับความรู้สึกรำคาญทำให้คนไม่ต้องดิ้นรนแสวงหา

ทั้งนี้เพราะอาหาร หรือ “หรรษาตุ” นำมา ซึ่งสุขเวทนา หรือความอร่อยที่เกิดขึ้นทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สุขเวทนาที่เองที่เป็นเหตุให้คนต้องดิ้นรนแสวงหาวัตถุภายนอก แท้จริงแล้วอาหารไม่ใช่แค่ของกินแต่อาหารเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ นั่นคือเป็นยารักษาโรค เพราะโรคที่ร้ายแรงที่สุดของมนุษย์คือ ความหิว เนื้อแท้ของการบริโภคอาหารก็เพื่อทำให้กายมีแรงดำรงชีวิตอยู่ บำบัดเวทนาเก่า แต่ต้องไม่ทำให้เกิดเวทนาใหม่ เช่นความอร่อย หรือความสุนทรีย์ซึ่งเป็นส่วนเกินของชีวิต

๘.๕ สังคม

พุทธปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนและให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยต้องเกิดจากเงื่อนไข ๕ ด้านดังนี้

- ๑) การพึ่งพาตนเองได้ในระดับครัวเรือน
- ๒) การแลกเปลี่ยนภายในและระหว่างชุมชน
- ๓) การกระจายสินค้าไปสู่สังคมระดับต่างๆ
- ๔) การแลกเปลี่ยนสินค้าได้อย่างเสรี
- ๕) การบริหารจัดการกับระบบตลาดที่ซับซ้อนและปัญหาทางเศรษฐกิจต่างๆ ได้ดี

ความมีประสิทธิภาพของระบบเศรษฐกิจบนแนวคิดพุทธปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงต่างออกไปจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยเป็นเรื่องของการพัฒนาคุณภาพชีวิต การเชื่อมโยง คนต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อสร้างความสามัคคี เห็นคุณค่าของน้ำใจมากกว่ากำไร มีการค้าขายอย่าง ยุติธรรมและดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วยความสงบสุข

ระบบเศรษฐกิจบนแนวคิดพุทธปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงมิได้มุ่งแสวงหาทรัพย์สิน เพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Wealth Accumulation) เป็นหลัก แต่เป็นการสร้างสรรค์นวัตกรรม อย่างกระตือรือร้น สร้างปัญญาด้วยการประหยัด สามารถทำงานอย่างสอดคล้องกันกับผู้อื่นและอยู่ อย่างกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๘.๖ วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม

โลกในศตวรรษที่ ๒๑ ได้ต่อยอดความจริงที่ว่า ความอยู่รอดของมนุษย์ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ โดยต่างมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด สิ่งแวดล้อมยังเป็นฐาน ทรัพยากรที่มีคุณค่าในทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของทุกประเทศในประชาคมอาเซียน สิ่งแวดล้อม เป็นทั้งทรัพย์สิน ความมั่นคงทางอาหาร ที่อยู่อาศัยของสัตว์ต่างๆ ยารักษาโรคที่สำคัญและแหล่งรวม วัฒนธรรมต่างๆ

การเปลี่ยนระบบความคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยให้พุทธปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เข้ามามีบทบาทในการดูแลรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืนในพื้นที่เปราะบาง อาทิเช่น ป่าต้นน้ำ พื้นที่ ชุ่มน้ำ ป่าโกงกางและระบบนิเวศวิทยาทางทะเล คือจุดเริ่มต้นของการศึกษาเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นวัฒนธรรมใหม่ในการจัดการสิ่งแวดล้อม ที่จะกลายเป็นความรู้กระแสหลักของประชาคมอาเซียน ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมอาเซียน กระทรวงต่างประเทศ. ในวารสารดำรงราชานุภาพ ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๔๕ ประจำเดือน ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕.

คณะกรรมการ IUCN ประเทศไทย. การฟื้นฟูภูมินิเวศป่าไม้ กรณีการศึกษาจากภูเขาถึงทะเล. กรุงเทพมหานคร, ประเทศไทย, ๒๐๑๐.

ปุ่นวัศล กิตติมานนท์. การศึกษาวิเคราะห์ปณาดิบาทในเซลล์มนุษย์และตัวอ่อนมนุษย์. ปริญญา นิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยวงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระกวีวรรณ (จันงค์ ชุตินุโร). วิชาศาสนา. จัดพิมพ์เป็นบรรณการในงานวันจันงค์ ทองประเสริฐ ครั้งที่ ๑๑ आयुวัฒน์มงคล ครบ ๗ รอบ ๘๔ ปี ศาสตราจารย์พิเศษจันงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระพรหมบัณฑิต (พระธรรมโกศาจารย์) (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). นักวิชาการ เทศ-ไทย หาความรู้ให้แน่ ใ้แค่คิดเอา. กรุงเทพมหานคร: เจริญดีมีนคังการพิมพ์, ๒๕๕๔.

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.บทบาทพระสงฆ์กับงานสังคมสงเคราะห์: ใ้หรือมิใ้? พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ. รวมบทความประชุมวิชาการทางพระพุทธศาสนา นานาชาติ ครั้งที่ ๘ เนื่องในวันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก ๑๒ - ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๔ ประเทศไทย, ๒๕๕๔.

พระราชวรมณี (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), ดร. โครงร่างโครงการการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรพุทธอาเซียนของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ผ่านการบูรณาการความรู้เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในประเทศไทยและกลุ่มประเทศ CLMV. สนับสนุนทุนวิจัยโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. เอกสารประกอบการบรรยาย, ๒๕๕๖.

